

Præstationskultur i skolen

dansk
center for
undervisningsmiljø
viden til praksis

FORORD

Elever og studerende oplever sig som en del af en præstationskultur, hvor høje forventninger til dem og deres faglige formåen er en væsentlig del af dagligdagen. Hvis der ikke er tid eller plads til at træde ved siden af eller vælge forkert, kan det skabe et uhensigtsmæssigt pres, som i sidste ende kan påvirke trivslen og undervisningsmiljøet negativt. Med en nyetableret national Trivsels-Tænk tank sætter Dansk Center for Undervisningsmiljø (DCUM) i samarbejde med en række elevorganisationer fokus på temaet præstationskultur.

Dette materiale skal støtte og inspirere lærere, undervisere, studievejledere og ressourcepersoner på landets grundskoler, ungdomsuddannelser og videregående uddannelser til at indgå i konstruktive dialoger med eleverne omkring det at være ung i en præstationskultur.

I materialet beskriver vi 4 forskellige temaer i præstationskulturen, og vi kommer med konkrete bud på, hvordan man kan arbejde med disse temaer – sammen med eleverne. Temaerne er udvalgt i samarbejde med elevorganisationerne i TrivselsTænk tanken og er dermed udtryk for hvad eleverne selv synes er vigtigt i forhold til egne oplevelser i dagligdagen.

Materialet er således udarbejdet i tæt samarbejde med elever og studerende fra Danske Skoleelever, Erhvervsskolernes Elevorganisation, Danske Gymnasieelevers Sammenslutning, Landssammenslutningen af Handelskoleelever og Danske Studerendes Fællesråd.

Desuden har Arnt Vestergaard Louw, Center for Ungdomsforskning (CeFU) og Jeppe Kiel Christensen, Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet bidraget med teoretiske perspektiver på emnet. Vi er taknemmelige for den tid og de kræfter, alle involverede parter har brugt i udviklingen af dette materiale. Tak for det!

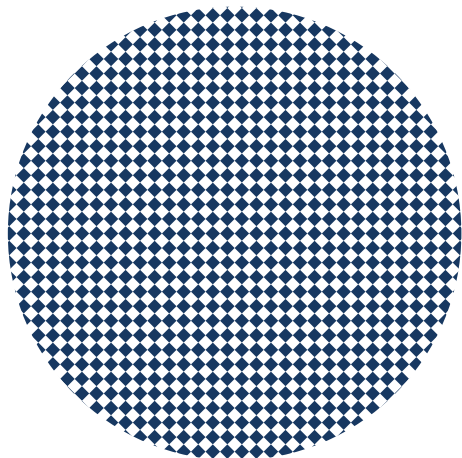
God fornøjelse

Jannie Moon Lindskov
Direktør, DCUM

DEN NATIONALE

TRIVSELSTÆNKETANK

Et godt undervisningsmiljø skabes blandt andet ved at bringe elevernes stemme og perspektiver på banen. Dansk Center for Undervisningsmiljø (DCUM) har derfor i samarbejde med en række elevorganisationer etableret en national tænketank omkring trivsel og det gode undervisningsmiljø. Formålet med TrivselsTænketanken er, at give eleverne og de studerende en fælles platform, hvor de kan diskutere trivsel og undervisningsmiljø på tværs af grundskole, ungdomsuddannelser og de videregående uddannelser. TrivselsTænketanken skal være med til at tydeliggøre eleverne og de studerendes perspektiver, når vi taler om undervisningsmiljø.

Tænketanken repræsenterer således elevernes stemme, den taler deres sag og bidrager til at sætte den aktuelle dagsorden for, hvad et optimalt undervisningsmiljø handler om. I tænketanken kan elevorganisationerne i fællesskab få aktuelle budskaber frem, som går på tværs af organisationerne.

Tænketankens tværgående samarbejde giver en stærkere fælles stemme, og bidrager til konkretisering af problemstillinger og aktuelle emner – set med elevernes øjne.

Præstationskultur

Præstationer og forventninger er en naturlig og uundværlig del af skole- og uddannelseslivet. Udfordringen er, når fokus på præstationer kommer til at fylde for meget. Eleverne oplever, at fokus på præstationer, karakterer og konkurrence kan fylde så meget, at det påvirker trivslen og undervisningsmiljøet negativt. For at opretholde et godt undervisningsmiljø, som medvirker til at fremme elevernes trivsel, læring og udvikling, er det væsentligt at undersøge hvordan man som underviser, kan støtte dem når udfordringerne skal håndteres.

Eleverne giver udtryk for, at de oplever at skulle realisere sig selv på en lang række parametre. De skal præstere i uddannelsessystemet, på arbejdsmarkedet, i familien, i fritiden, på sociale medier og i relationerne til vennerne. Samtidig har grænserne for, hvad der er 'normalt' flyttet sig. Det skyldes blandt andet de sociale medier, hvor illusionen om det perfekte liv bliver skabt, og hvor en stræben efter dette er blevet normalen. Der skal i den situation ikke meget til, før elever oplever ikke at kunne leve op til egne forventninger.

Forventningerne til sig selv er desuden ofte tæt knyttet til karakterer. Karakterer er et centralt element i præstationskulturen, og frygten for at fejle kan blive så stor, at den fylder mere end lysten til at prøve noget nyt. Det øgede fokus på karakterer kan være med til at skabe et pres i hverdagen, hvor eleverne vurderer sig selv og andre ud fra karakterer. Karaktterræset kan være med til at skabe klassefællesskaber præget af konkurrence, hvor eleverne er tilbageholdende med at hjælpe hinanden. Nogle elever nævner ligefrem, hvordan der kan skabes et klassefællesskab, hvor de i højere grad ser hinanden som klassekonkurrenter i stedet for klassekammerater.

Netop klassefællesskaberne har stor betydning for elevernes oplevelse af præstationskulturen, og deres håndtering af pres og forventninger. Sunde og inkluderende klassefællesskaber, hvor det er okay at sige fra, og hvor elever har lyst til at hjælpe hinanden, kan gøre det lettere at navigere i en præstationskultur. Der ligger derfor en vigtig opgave i at skabe et undervisningsmiljø, hvor fokus på præstationer ikke overskygger fokus på trivsel og læring.

Eleverne har brug for, at lærerne og underviserne møder dem i øjenhøjde, og stiller de rigtige og vigtige spørgsmål. Spørgsmål som sætter eleverne i stand til at reflektere over nogle af de udfordringer, der følger med præstationskulturen.

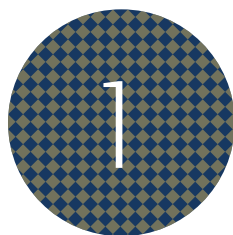

"Elever og studerende oplever en forventning om at skulle præstere på alle niveauer – både fagligt og socialt. Et forventningspres, der kan overskygge den vigtige læring der kan være i at turde satse og muligvis fejle".

Arnt Vestergaard Louw, CeFU

Sådan bruger I materialet

I det følgende gennemgår vi fire forskellige temaer i præstationskulturen

FORVENTNINGER

De fire temaer er udvalgt af TrivselsTænketaenken og beskrives som de væsentligste temaer i præstationskulturen. De er udvalgt på baggrund af en fælles workshop med deltagelse af repræsentanter fra Danske Skoleelever, Erhvervsskolernes Elevorganisation, Danske Gymnasieelevers Sammenslutning, Landssammenslutningen af Handelsskoleelever og Danske Studerendes Fællesråd.

KARAKTERER

NULFEJLSKULTUR

Hvert tema afsluttes med konkrete anbefalinger og inspiration til, hvordan man som lærere, undervisere, studievejledere og ressourcepersoner på landets skoler og uddannelsesinstitutioner kan sætte fokus på og arbejde med præstationskultur sammen med eleverne. Det handler om at adressere de udfordringer, elever oplever og give inspiration til, hvordan man i undervisningen kan gå i dialog med eleverne omkring deres oplevelse af præstationskulturen.

KONKURRENCE

Dette inspirationsmateriale suppleres af

... en kort film (1 min) hvor unge fortæller om deres oplevelse med præstationskulturen.

[Se filmen her](#)

... et DCUM-dialogværktøj til brug i klassen, hvor lærere og elever kan få sig en konstruktiv dialog om præstationskultur. Værktøjet giver eleverne mulighed for at tale åbnet om forventningspres, karakterer og konkurrence.

[Se værktøjet "Ta' en snak om ... præstationskultur"](#)

Forventninger

Forventninger

Præstationskulturen handler blandt andet om, at eleverne oplever øgede forventninger og pres fra omgivelserne. Forventningerne og presset skabes blandt vennerne, i familien, blandt lærere og undervisere på skolen og fra det uddannelsespolitiske fokus i sektoren. Forventningerne skabes også på de sociale medier, hvor alle fremstår mere eller mindre ufejlbarlige. Eleverne fortæller, at det medfører øgede forventninger til dem selv, og hvad de skal præstere og opnå.

Maria, Danske Gymnasieelevers
Sammenslutning

"Det er ikke nok at være en god studerende, man skal også være en masse andet; være frivillig, have et studiejob, have et godt socialt liv m.m."

Oliver, Landssammenslutningen
af Handelsskoleelever

"Hvis man ikke er 100% målrettet omkring, hvilken uddannelse man har og hvorfor, oplever jeg, at omgivelsernes attitude kan være negativ".

Forventningerne gælder både i forhold til det rigtige valg af uddannelse og studieretning, og til egne præstationer, når uddannelsesvalget er truffet.

Høje forventninger til sig selv gør det til en vis grad tabubelagt at fortælle, hvis man føler sig presset, og det kan være svært at tale med forældre eller lærere om oplevelserne. Modsætningsforholdet mellem elevernes forventninger og oplevelsen af ikke altid at kunne indfri disse forventninger kan påvirke elevernes trivsel i negativ retning.

DCUM og TrivselsTænk tanken anbefaler at snakke med eleverne om forventninger

Få eleverne til at kortlægge, hvilke forventninger og pres de oplever.

- Hvor kommer forventningerne fra? (fx skole, karakterer, studiejob, venner, familie, sociale medier, egne forventninger, usikkerhed omkring fremtiden m.m.)
- Hvordan håndterer de forventningerne?
- Hvordan håndterer de oplevelsen af at være presset?

Snak med eleverne om mulige måder at håndtere høje forventninger på.

- Lad eleverne overveje og drøfte, hvad de selv og de voksne omkring dem (fx forældre, lærere eller ressourcepersoner) kan gøre for at håndtere eller minimere et forventningspres.

- Hjælp eleverne med at prioritere forskellige faglige og sociale forventninger og præstationer. Hvad er vigtigt? Hvad er mindre vigtigt?
- Hvordan kan man afstemme forventninger i en gruppe/med sig selv/med underviseren?

Vær tydelig omkring dine forventninger til eleverne.

- Tydeliggør hvad du lægger vægt på, når du bedømmer elevernes opgaver og deres deltagelse i timerne?
- Tydeliggør for eleverne, hvornår de er i 'øve-rum', hvor der er plads til, at de kan prøve sig selv af, og hvornår de bliver bedømt, og hvad de bliver bedømt på.

Chili, Danske Skoleelever

"Jeg oplever pres fra mine omgivelser i forhold til hvilken studieretning og ungdomsuddannelse jeg skal tage".

Steffen, Erhvervsskolernes Elevorganisation

"Man kan ikke så godt give udtryk for, at man føler sig presset m.m., fordi der er en kultur om, at man selv skal kunne klare sig".

Dette inspirationsmateriale suppleres af en video og et dialogværktøj

Læs mere

"Vi lever i en tid hvor
karakterer og konkurrence
fylder mere end nogensinde før
i vores uddannelsessystem".

Arnt Vestergaard Louw, CeFU

Karakterer

Karakterer

Karakterer har en central placering i præstationskulturen. Eleverne fortæller, at karakterer har stor betydning for deres selvopfattelse og deres oplevelse af at kunne leve op til de sociale forventninger, som de står overfor. Karakterer er ikke bare noget man får, det er noget, man er. Karaktererne har således stor indvirkning på, hvordan eleverne opfatter sig selv, og en utilfredsstillende karakter kan derfor bidrage til oplevelsen af ikke at være god nok. Eleverne fortæller, at det kan være pinligt og tabubelagt, hvis de ikke får 10 eller over, da det skaber en følelse af at have fejlet. På den måde ligger der mere i tallet end blot en faglig vurdering.

Kasper, Danske Studerendes Fællesråd

"Karakterer og præstation har kæmpe indvirkning på, hvordan man opfatter sig selv".

Noah, Danske Skoleelever

"Hvis jeg får lave karakterer, får jeg en følelse af at have fejlet".

Samtidig kan fremtidens utydelige og diffuse krav til kvalifikationer og faglighed virke skræmmende på eleverne. Når det ikke er tydeligt, hvilke kompetencer eleverne skal bruge på længere sigt, så opfattes karaktererne i sig selv som den direkte vej til flere og bedre fremtidsmuligheder. Det bliver altafgørende for eleverne at få høje karakterer, og de forsøger at score højest muligt på alle parametre.

DCUM og TrivselsTænk tanken anbefaler fokus på feedback

Som et supplement til karakteren gives feedback og formativ evaluering både undervejs i opgave-/arbejdsprocessen og afslutningsvist.

- Snak med hver enkelt elev om, hvor de skal lægge fokus og hvordan de kan arbejde videre, for at blive bedre til faget.
- Fokusér på elevernes individuelle lærerprocesser og fremskridt i stedet for på karakterne.
- Opsøg eleverne med henblik på at give vejledning (løbende såvel som afslutningsvist i forhold til opgaver/projekter). Tydeliggør hvor eleverne ligger fagligt, og hvad de kan gøre for at forbedre sig.

Sæt fokus på elevstyret feedback, hvor eleverne får ansvar for at læse hinandens projekter/opgaver igennem og komme med konstruktiv feedback til hinanden.

- Sæt eleverne sammen i forskellige grupper, hvor de giver feedback til hinanden – så de både oplever at få og give feedback.
- Lav klare retningslinjer for, hvad det kræver af feedback-gruppen. Dette skal aftales på forhånd og fremgå enten mundtligt eller skriftligt, så eleverne ikke bliver usikre på, hvad feedbacken går ud på. Feedback kan både handle om hvad der fungerer godt, og hvor der er muligheder for forbedringer.
- Lav efterfølgende opsamlinger i plenum – her kan I både sætte fokus på det faglige og på elevernes oplevelse af at give feedback til hinanden.

Laila, Danske Gymnasieelevers
Sammenslutning

"Det er lidt et tabu at sige højt, hvis man ikke får 10 eller 12. Det kan virke pinligt. Så karakterer påvirker trivslen".

Dette inspirationsmateriale suppleres af
en video og et dialogværktøj

Læs mere

Nulfejskultur

Nulfejlskultur

Eleverne giver udtryk for, at de er bange for at lave fejl og stille de 'forkerte' spørgsmål i undervisningen. De har opfattelsen af, at det kan få konsekvenser for deres karakterer og fremtidige uddannelsesmuligheder. Eleverne oplever, at det primært handler om at være strategisk og forstå, hvad underviseren gerne vil have fra eleverne, kun sekundært handler det om at forstå fagene og selve indholdet. I stedet for at lære af processen og de fejl de laver, oplever eleverne en fokusering på at opnå et givent resultat.

Maria, Danske Gymnasieelevers
Sammenslutning

"Man behøver ikke at forstå faget,
men i stedet skal man forstå hvad
læreren gerne vil have fra én".

For at sikre sig høje karakterer forsøger eleverne at bekræfte det, de tror, læreren gerne vil høre, i stedet for at turde satse, tænke innovativt og lære af deres fejl. Denne nulfejlskultur kan resultere i, at undervisningen bliver et utrygt læringsrum, hvor eleverne ikke tør tage faglige risici eller prøve sig selv af.

Malte, Danske Gymnasieelevers
Sammenslutning

"Jeg oplever, at mange er bange for at
sige noget i timerne, fordi de er bange
for at det er forkert. Det påvirker lærin-
gen, når der ikke er plads til at fejle".

Eleverne fortæller, at de oplever kun at have én chance til at vælge rigtigt, og vise hvad de kan. De oplever at være en del af et uddannelsessystem, hvor der ikke er plads til at begå fejl, og der ikke er plads til at lære af sine fejl. Frygten for at fejle eller vælge forkert, overskygger lysten til at prøve sig selv af og tage chancer. Eleverne oplever kun at have sig selv at bebrejde, hvis de fejler eller vælger forkert.

DCUM og TrivselsTænk tanken anbefaler fokus på læreprocessen

Sæt fokus på læreprocessen, i stedet for udelukkende at fokusere på slutproduktet – det er i processen læringen opstår.

- Giv løbende individuel vejledning til eleverne med fokus på arbejdsprocessen og fokus på hvor eleven gerne vil hen.
- Opsæt individuelle mål sammen med eleven undervejs i processen

Indfør karakterfrie klasser de første tre måneder af skoleåret. Det kan:

- bidrage til, at eleverne har fokus på at lære hinanden at kende, i stedet for at skulle præstere fra den første dag.
- skabe et læringsrum, hvor det er okay at fejle, og hvor eleverne på en anerkendende og nysgerrig måde kan lære af eventuelle fejl.
- medvirke til at udvikle en kultur, hvor eleverne i højere grad tør prøve sig selv af og derigennem udvikle sig både fagligt og socialt.

Skab rum og tid til, at eleverne kan prøve sig selv af, uden at det har konsekvenser for deres afsluttende præstation/karakterer/vurdering.

- Undersøg sammen med eleverne hvordan det 'at fejle' kan være springbræt til læring og udvikling.
- Anerkend alle spørgsmål og opfordr eleverne til at stille umiddelbare og spontane spørgsmål, ud fra antagelsen om at ingen spørgsmål er forkerte.

Jonas, Landssammenslutningen af Handelsskoleelever

"Risikoen for at fejle er en stressfaktor, fordi der er så stort fokus på karakterer og dygtiggørelse, frem for interessen for at lære".

Dette inspirationsmateriale suppleres af en video og et dialogværktøj

Læs mere

"Evalueringskultur og et stort fokus på præstationer og karakterer kendetegner uddannelsessystemet, men det er ikke nødvendigvis de bedste ingredienser til at skabe et godt undervisningsmiljø med fokus på læring og udvikling".

Konkurrence

Konkurrence

Eleverne fortæller, at de i stedet for at hjælpe hinanden fx ved at dele noter og viden, i nogle situationer opfatter hinanden som konkurrenter. Det kan gå udover samarbejdet og det sociale og faglige fællesskab i klassen. Nogle elever beretter ligefrem, hvordan de er gået fra at være klassekammerater til at være 'klassekonkurrenter'. Ifølge eleverne er der altså en tendens til, at de ikke har lyst til at samarbejde og hjælpe hinanden. Det betyder også, at eleverne oplever, at de ikke kan fortælle det til andre, hvis de føler sig pressede, fordi der er en forventning om, at man kan klare sig selv.

Konkurrencen imellem eleverne kan påvirke klassefællesskabet, hvilket igen påvirker elevernes trivsel og faglige udvikling negativt.

Magnus, Erhvervsskolernes
ElevOrganisation

"Der er en stigende tendens til, at man ikke har lyst til at hjælpe hinanden".

Lieve, Danske Studerendes
Fællesråd

"Det er snarere en konkurrence om at præstere, fremfor en konkurrence om at nå højere faglige mål".

DCUM og TrivselsTænk tanken anbefaler fokus på klassesamarbejde og fællesskabet

Sæt fokus på samarbejdet i klassen.

- Lad eleverne drøfte, hvilke værdier samarbejde har i modsætning til at arbejde alene.
- Snak med eleverne om, hvad der kendetegner et velfungerende samarbejde, og hvad de kan gøre, hvis samarbejdet ikke fungerer.
- Sæt eleverne sammen i nye grupper hver måned, så alle kommer til at samarbejde med alle.

Etabler principper for samarbejdet.

- Få hver gruppe til at etablere principper for det gode samarbejde og sørg for, at eleverne løbende evaluerer principperne. Hvad fungerer godt og hvad fungerer mindre godt?

Mads, Landssammenslutningen af Handelsskoleelever

"Der er opstået en form for konkurrence, hvor man ikke vil udveksle noter eller viden med hinanden".

- Lad eleverne i grupperne på skift tale om forskellige personlige præferencer til samarbejdet. Få eleverne til at sætte ord på, hvad de selv er gode til og hvordan de reagerer, når der opstår udfordringer.
- Træn eleverne i at tale sammen om, hvad der fungerer godt, og hvor der er muligheder for forbedringer i gruppesamarbejdet.

Arbejd fokuseret på at styrke elev-elev-relationen.

- Prioritér at styrke det sociale sammenhold i klassefællesskabet gennem fælles sociale aktiviteter. Det er et godt udgangspunkt for et stærkere fagligt sammenhold.

Vivianna, Danske Skoleelever

"Man er klassekonkurrenter i stedet for klassekammerater".

Dette inspirationsmateriale suppleres af en video og et dialogværktøj

Læs mere

Præstationskultur i skolen, november 2017

Udgiver

Dansk Center for Undervisningsmiljø
www.dcum.dk

Tekst

Maria Hummelose,
Rune Vinter Pedersen,
samt elever og studerende i TrivselsTænk tanken

Redaktion

Christian Rudbeck
Kommunikationskonsulent, DCUM

Ansvarshavende

Jannie Moon Lindskov
Direktør, DCUM

Grafisk design

Vokseværk
vokseverk.dk

dcum.dk

